

La pedagogia jueva a la Catalunya de l'Edat Mitjana

Isabel Miró i Montoliu

Introducció

El present treball pretén donar a conèixer les línies pedagògiques, els sistemes, els mètodes, els objectius, etc., de l'educació jueva a casa nostra durant el transcurs de l'Edat Mitjana.

Dintre la mentalitat pedagògica jueva, Déu és el gran pedagog. D'aquí ve que, per al jueu, tot ensenyament és rebut directament o indirectament de Déu.

A l'infant nat enmig d'aquest poble, li és transmès aquest ensenyament, primerament per part de la mare durant els primers anys de vida. És, doncs, la primera transmissora de l'educació, dels costums, de les tradicions del poble, del coneixement de Déu. Posteriorment, quan aquest infant té tres anys, aquesta tasca d'educador l'assumeix el pare. És ell qui li ensenyarà a llegir, a escriure, i a interpretar la Torah.

I així fou durant molts segles: l'ensenyament, les tradicions, els oficis es passaven de pares a fills.

En arribar l'Exili de Babilònia, els pares enfeïnats en llurs afers no tenien prou temps per a poder-se dedicar a l'ensenyament dels fills, i fou llavors quan de mica en mica sorgí una nova figura educadora: el mestre, aquella persona que assumia la responsabilitat dels pares davant Déu i el poble.

L'infant, emperò, no rep solament l'ensenyament de Déu a través de la mare, el pare i el mestre, sinó que el pare, mitjançant la seva història, les seves tradicions, els seus costums, actituds, etc., i les seves festes, també influeix en l'educació integral de la seva persona.

És alligador estudiar cada una de les festes jueves i descobrir que estan carregades de sentit pedagògic. En cap no són exclosos els infants; és més, els hi fan participar activament.

En temps de la monarquia, començaren a aparèixer els profetes, que foren els educadors populars i guies espirituals.

Durant l'exili a Babilònia, i com a conseqüència de no tenir Temple, els jueus es reunien a les ribes dels rius per pregar, estudiar i comentar les Sagrades Escriptures.

A poc a poc, el lloc de trobada fou una sala; d'aquí ve l'origen de la Sinagoga. Quan tornaren a Palestina continuaren reunint-se, però veieren la necessitat d'aprofundir els estudis sagrats. Llavors, cap al 515-200 a.C. foren creades unes acadèmies a Jerusalem.

Aquestes eren per a adults, i aviat hi varen aparèixer moltes dificultats, entre les quals podem esmentar-ne tres:

- Com que eren situades solament a Jerusalem, això era un inconvenient per a aquelles persones que no hi vivien i que s'hi havien que desplaçar.

- No era gratuïta; per tant seleccionava la gent.

- Hi havia unes proves fortíssimes, cosa que també exclouia aquelles persones que no estaven suficientment preparades.

D'aquí hom va veure la necessitat de crear unes escoles per a preparar aquests adults.

Entre el 200 a.C. i el 10 d.C. sorgiren les Escoles Secundàries. Aquestes eren per a adolescents de 16 anys i es varen establir a quasi tot el país. També, però, en aquestes hi hagué inconvenients; en fou un el desnivell de coneixements dels alumnes.

Mentre que els nois els pares dels quals havien tingut cura de llur educació o els havien posat un mestre particular seguien bé les classes i estaven en un bon nivell, els altres, que per mandra dels pares o perquè eren orfes no havien pogut tenir una bona formació, estaven en desavantatge respecte als primers.

També es feia palesa la disciplina, car l'edat era difícil, però també hi influïa el fet que aquests deixebles provenien de casa i de jugar pel carrer i no havien tingut l'experiència d'una institució escolar.

Aquesta situació, i alhora el problema que hi havia de les llars per a educar els fills, fou l'espurna per a encendre la necessitat de crear una escola per a infants (10-220 d.C.).

La idea fou de Jeshua ben Gamala, el qual decretà que tots els pobles obrissin una escola per a infants de sis anys i que fos obligatòria; i aquells pobles on hi hagués molta població o alguna dificultat, que fessin més escoles.

Les escoles secundàries i les escoles elementals foren ubicades a les sinagogues o a les dependències d'aquestes. D'aquí ve que moltes vegades es confon sinagoga amb escola, com trobem en molts documents catalans de l'Edat Mitjana.

Cal tenir present que a Catalunya, amb la formació dels calls i la delimitació física de l'espai, encara amb més raó l'escola era enclavada dins la sinagoga.

La pedagogia jueva a l'Edat Mitjana: principals autors

A Catalunya, com a la resta d'Espanya i d'Europa, hi hagué a l'Edat Mitjana, rabins intel·lectuals que varen escriure nombroses obres. Aquestes eren de totes les ciències: matemàtiques, filosòfiques, poètiques, mèdiques... i també didàctiques.

No podem parlar estrictament de pedagogs, puix que ningú no es dedicava plenament a l'educació (aquesta tasca era compartida amb alguna altra professió). El que sí que puc afirmar és que la majoria dels qui escriviën sobre educació no eren pròpiament els mestres, sinó metges, filòsofs, matemàtics... en conclusió, estudiosos.

Així trobem:

SALOMÓ BEN ABRAHAM AADRET

Nasqué a Barcelona el 1235, i morí el 1310.

Fou una autoritat rabínica, anomenat també «el rabí d'Espanya».

Aadret va escriure una decisió en la qual prohibia d'estudiar «estranyes ensenyances» a aquells qui no tinguessin vint-i-cinc anys.

Però va permetre l'ensenyament de la medicina perquè era necessària per a curar les malalties.

ABRAHAM BAR JIA

Nat a Barcelona al s. XII

Fou matemàtic, astrònom i filòsof jueu.

Va escriure nombroses obres matemàtiques i astronòmiques que contribuïren a la difusió de la ciència àrabica en el món occidental.

Ordenà les ciències segons les diferents categories que havia enumerat Jeremies, donant d'aquesta manera un pla d'estudis que abastava:

a) Les Ciències de la *Saviesa* bíblica, que inclouen cinc disciplines: aritmètica, geometria, música, astronomia i lògica.

b) Les Ciències de les coses creades, que examinen totes les coses existents i expliquen l'essència de llur existència i el mètode de la llur creació.

Aquest grup equival al *Poder* bíblic, i inclou, segons el seu criteri, tant els principis generals de la física com les cinc disciplines: mineralogia, botànica, zoologia, fisiologia i psicologia.

c) La Ciència humana i la Ciència de govern, que, quant a l'equivalent a les *Riqueses* bíbliques, consisteix en tres disciplines: antropologia, economia i política.

d) La Ciència *Divina*, que els savis gentils denominen la ciència de les ciències, la qual inclou totes les ciències precedents observades sota la llum de la tradició, així com les disciplines més estrictament teològiques vinculades amb la unitat de Déu. Aquesta ciència, a la qual es refereix el profeta en dir: «de tenir la sort de conèixer-me», solament es pot aprendre adequadament per mitjà de l'Escriptura.¹

Aquestes categories que enumerà Jeremies, les trobem a la Bíblia en el llibre de Jeremies 9, 22-23:

«Així parlà Jahveh: Que el savi no es gloriï de la seva saviesa, que el valent no es gloriï de la seva valentia, que el ric no es gloriï de la seva riquesa.

Que es gloriï d'això el qui es vol gloriar: de tenir la sort de conèixer-me, perquè jo, Jahveh, sóc el que exerceixo la bondat, el dret i la justícia sobre la terra, ja que és en això que tinc posada la meva complaença, oracle de Jahveh.»

PROFIAT DURAN

Nat a Perpinyà el 1345, i mort a Girona el 1414.

Fou metge, astròleg, gramàtic i exegeta jueu.

Donà pautes o normes per als deixebles que feien estudis professionals; aquestes són sintetitzades en catorze.

1. Treballar juntament amb un company d'estudi.
2. Utilitzar treballs que siguin breus i sistemàtics.
3. Posar atenció a allò que hom llegeix, i entendre-ho.
4. Utilitzar memòriques com a ajut de la memòria.
5. Tenir cura d'algun llibre.
6. Utilitzar solament llibres que estiguin ben escrits, de bon paper i tapa bona i bonica.
7. Llegir en una habitació bonica i amb bons mobles. Deixar que els ulls reposin en bells objectes perquè hom pugui estimar el treball.
8. Utilitzar l'ull i l'orella, llegir en veu alta, especialment la Bíblia. En temps antics, hom cantava la Mishna.
9. Que els llibres de text siguin escrits en signes quadrats originals i bonics.
10. Utilitzar llibres que siguin escrits a mà i amb lletra grossa, i no fina i dèbil; car la lletra grossa fa una impressió més poderosa als ulls i a l'enteniment.
11. Aprendre per mitjà de l'ensenyança.
12. Estudiar amb l'únic objectiu de l'amor al coneixement.
13. Estudiar regularment, a hores determinades i no de tant en tant.
14. El camí de la saviesa es fonamenta en la pregària; cal pregar Déu perquè concedeixi el coneixement de la Saviesa.²

Moltes d'aquestes normes les podríem aplicar a la pedagogia actual.

JEHUDA BEN SAMUEL IBN ABBAS

Jueu espanyol del s. XIII, probablement català, segons l'«Enciclopedia judaica castellana».

A vint anys va escriure una obra de caràcter moral i religiós.

El capítol quinze d'aquesta obra conté un sistema complet d'estudis.

Segons Abbas, el nen a l'edat de 3 anys o 3 anys i mig havia d'aprendre l'alfabet, llegint i vocalitzant.

Després hom li havia d'ensenyar porcions de la Torah en arameu, la qual cosa preparava per al llenguatge del Talmud. Calia remarcar els significats exactes, la sintaxi i l'escriptura, i donar-los importància, després, calia continuar pels llibres hagigràfics.

Aquest programa havia d'ésser cobert a l'edat de 13 anys. El nen llavors estudiava gramàtica i llenguatge. Solament després d'aquesta preparació podia començar a estudiar el Talmud en començar.

Quan el jove arribava a l'edat de 18 anys, estudiava medicina, matemàtiques, lògica i ciències naturals.

Aquest programa fou seguit per persones de classe alta, que podien dedicar-se a l'estudi.

La música i els esports els aprenien en privat.

També adverteix que els escolars han d'observar els manaments; com més profunditzin en les diferents matèries, més han de procurar respectar la Llei.

SHEM-TOB BEN JOSEPH FALAQUERA

Filòsof i poeta, nat a Girona el 1225, i mort el 1295.

Cap al 1290 escriví una novella didàctica, *Hamebakesh*, on descriu normes per a l'ensenyament de les diferents ciències.

JOSEPH BEN JUDAH IBN AKNIN

Personatge molt important, desconegut en els llibres de pedagogia espanyols, polèmic per les discussions que hi ha sobre el seu lloc de naixença.

Segons Abrahams (*Jewish life in the Middle Ages*), va néixer a Barcelona l'any 1150. Però, probablement com a resultat de les persecucions dels almohades, ell (o potser el seu pare) es va traslladar al nord d'Àfrica, sembla que a Fes (Marroc).

Hi romangué fins a la mort, el 1220.

Ell i Maimònides es van trobar durant l'estada d'aquest últim a Fes, i Aknin va escriure uns tristos versos quan el filòsof va marxar cap a Egipte.

La seva obra pot ésser comprovada en els llibres següents:

— *The Jewish Encyclopedia*, de New York.

— *Encyclopedia judaica*, de Berlín.

— *Jewish life in the Middle Ages*, d'I. Abrahams.

— *Des Jüdische Unterrichtswesen während der Spanish-Arabischen Periode*, de M. Güdeman.

— *The Jewish Mind*, de R. Patai.

El procés més laboriós ha estat de certificar-ne el lloc de naixement per tal de poder-lo incloure dins la pedagogia catalana. La clau d'aquest enigma ens la dóna l'article de M. Munk sobre *Joseph ben Jehudà*, del «Journal Asiatique», juliol de 1842, que es troba a la Biblioteca Nacional de París.

La informació d'aquests articles és fabulosa, ja que ens diu que Joseph ben Judah ibn Aknin no s'ha de confondre amb Joseph b. Judah b. Sahm'im, deixeble de Maimònides que eventualment fou anomenat equivocadament «ibn Aknin», nat a Ceuta. Així doncs, verifica l'any 1150 a Barcelona i que posteriorment es traslladà al Marroc.

De la vida d'Aknin, se sap ben poca cosa. Va escriure diverses obres sobre filosofia i poesia. De totes elles destaca un llibre, que pel seu contingut educatiu cal destacar:

«*Tabb al-Nufus*» (cura d'ànimes). La higiene de la salut de les ànimes i el tractament per a les ànimes malaltes.

És una recopilació moral, escrita en àrab.

Després d'un llarg capítol d'introducció, en el qual Aknin parla de la seva opinió sobre la composició de l'ànima i les funcions de les seves parts, i on explica les seves creences sobre la vida del més enllà, de l'home bo i del dolent, fa un examen de temes com ara conversa i silenci, manteniment d'un secret, pietat filial, menjar i begudes, les coses realment bones de la vida, etc.

Demana moderació en tots aquests temes, fent un clar suggeriment a la inutilitat de la falta de sobrietat i el benefici que representa el seguiment religiós i espiritual.

Cada secció comença amb una afirmació sobre el camí correcte, basant-se en referències de rabins i seguides en alguns llocs per epigrames i dites trets d'estudis clàssics àrabs.

El capítol vint-i-set tracta de les disciplines del professor i de l'alumne. Posa en una llista la necessària qualificació del que instrueix, les condicions que ha de tenir un bon alumne i el *currículum* de l'estudi. Segons Aknin, fins als trenta anys l'alumne hauria d'estar interessat en la ciència jueva de tal forma que arribés a dominar-la i que pogués mantenir-se ferm quan les aparents dificultats i els desafiaments semblessin impugnar la validesa de la tradició. La resta de la seva vida hauria d'estar dedicada a treballar la lògica, la música, les matemàtiques, la mecànica i la metafísica.

L'estudi d'aquesta obra, indiscutiblement pedagògica, ens donarà a conèixer la base de l'educació jueva, la Bíblia, així com les idees pedagògiques que imperaven a l'Edat Mitjana dins els barris jueus.

Dividirem el capítol vint-i-set en tres grans apartats:

I. QUALITATS QUE HA DE TENIR UN PROFESSOR

Les resumeix en set:

1. Que domino bé la matèria a ensenyar.
2. Que demostrï per a què utilitza el seu saber.
3. Que imparteixi l'ensenyança gratuïtament.
4. Que tracti l'alumne com un fill i el tingui com a tal.
5. Que condueixi l'alumne pel camí recte.
6. Que sigui pacient, tingui bona disposició i amabilitat.
7. Que tingui present la capacitat i la intel·ligència de l'alumne.

1. *Que domini bé la matèria a ensenyar*

Segons Joseph ben Judah ibn Aknin, són necessàries tres condicions perquè l'ésser humà arribi a la perfecció de qualsevol ciència:

- a) El complet coneixement dels seus principis.
- b) L'habilitat de posar clar els esdeveniments del domini d'aquesta ciència.
- c) L'habilitat d'afrontar les equivocacions que puguin aparèixer en aquesta ciència, així com l'habilitat de precisar les equivocacions d'altres investigadors, esbrinar el veritable, lluny de l'inexacte de les seves manifestacions, i millorar les idees d'allò que hagi exposat.

El Deuteronomi diu:

«Estimaràs Jahveh, el teu Déu, amb tot el teu cor, amb tota la teva ànima i amb tota la teva força.»³

Les paraules «de tot cor» es refereixen al coneixement dels principis de les ciències.

Les paraules «amb tota la teva ànima» es refereixen al descobriment d'allò que es deriva dels principis.

Les paraules «amb tota la teva força» es refereixen a la impugnació de la dificultat.

Amb aquestes condicions l'ésser humà va perfeccionant-se i adquirint les dues arts de la Saviesa: expressió i reconeixement.

A la Bíblia, hi trobem:

«Poseu, doncs, aquestes paraules meves damunt el vostre cor i damunt la vostra ànima.»⁴

Les paraules «cor» i «ànima» es refereixen a l'expressió i al reconeixement; de tal forma que l'expressió es refereix al cor i el reconeixement a l'ànima.

Així, per al jueu, el cor era el començament, el primer i el principal, era la font de l'escalfor corporal, la qual brolla d'ella per tal d'aconseguir que la ment estigui en condicions òptimes i contingui les tres forces de l'ànima: capacitat de pensar, memòria i imaginació.

El cor es relaciona amb l'ànima en les seves activitats per a enviar informació a aquesta, com són les idees.

Amb «aquestes paraules meves», l'autor es refereix a l'ensenyament, per tal com la Saviesa, en tots els seus conceptes, és obra bona a Déu, ja que amb l'ajut de la ciència és conegut el seu poder absolut.

Aquell qui posseeix coneixement de la composició dels cels i dels mons i del que existeix entre ells (la Metafísica), pot proclamar més la grandesa de Déu.

Les Escripures ens ensenyen, també, que no existeix més alta meta que el coneixement sobre el Creador.

«Sinó que d'això es gloriï qui es gloria: de tenir seny i conèixer-me a mi: que jo sóc Jahveh, que faig misericòrdia, dret i justícia sobre la terra.»⁵

Per tant, com hem vist, el mestre ha de dominar la matèria, els seus coneixements han d'ésser profunds per a saber encaminar el nen pel camí que el portarà a la Saviesa i mitjançant ella al coneixement de Déu.

Un savi jueu, R. Yehuda, deia:

«Ves amb compte a ensenyar, car un error d'instrucció és quasi com un pecat deliberat.»⁶

Recordem que, per al jueu, la religió està lligada a tota la seva vida i més encara a l'educació; d'aquesta manera es comprèn que un error del mestre sigui considerat pecat, puix que pot desviar l'alumne del camí de la Saviesa.

2. *Que el qui ensenyi demostrï per a què utilitza el seu saber*

La demostració ha de seguir l'aprenentatge, ja que hom diu:

«Escolta, Israel, les lleis i les prescripcions que jo proclamo a les vostres orelles: apreneu-les i guardeu-les per tal de posar-les en pràctica.»⁷

L'ensenyança quan procedeix d'aquell qui la practica, és perfecta; si no és així, el professor allunya les persones del camí recte.

«Poble meu, els seus guies l'estan espoliant i dones els dominen.

Poble meu, els teus conductors t'estan desviant i el camí dels teus passos destrueixen.»⁸

No es pot considerar bon mestre aquell qui prohibeix el deshonor, però ell el practica; com un metge que prohibeix a les persones menjar certs menjars, mentre ell mateix en menja.

Així succeeix amb aquells qui adverteixen contra els mals costums, però els adopten.

Per tant, el professor no solament ha de portar a la pràctica i practicar el seu saber, sinó també portar una rectitud en la seva vida i donar bon exemple.

Un savi jueu va dir: «No li prohibeïx una conducta que tu mateix segueixes, és una gran vergonya si fas això. O l'alumne es burlarà d'això i creurà que l'opinió del mestre és equivocada, o l'alumne no reaccionarà contra la prohibició, perquè el professor l'ha presentada com una regla de conducta flexible, sense fonaments.

També pot pensar l'alumne, que el professor prohibeix aquella cosa per a conservar-la per a ell mateix, com un privilegi, donant la impressió que aquesta cosa és bona, i que ell per això en gaudeix, i d'aquesta manera convertirà la prohibició en un mitjà de fer desitjar aquestes coses o fets».

Si el professor es comporta així, es convertirà alhora en pecador i instigador del pecat, i capaç de tirar les culpes als altres.

Segons els jueus, una persona que es comportava d'aquesta manera, no tenia part de la Glòria, com Jeroboam fill de Nebat:

«Per raó dels pecats que Jeroam havia comès i havia fet cometre a Israel, provocant així la ira de Jahveh, Déu d'Israel.»⁹

També altres savis jueus varen escriure sobre la importància de posar en pràctica els coneixements; així tenim:

R. Ismael, deia:

«A qui aprèn per poder ensenyar, se li donarà la possibilitat d'aprendre i ensenyar. A qui aprèn per poder portar-ho a la pràctica, se li donarà la possibilitat d'aprendre, ensenyar, guardar i complir.»¹⁰

Shimon, fill de Raban Gamaliel, deia:

«Tota la meua vida he crescut entre savis, i no he trobat millor cosa per a l'home que el silenci. L'essencial no és estudiar, sinó actuar. Qui parla massa pot caure en pecat.»¹¹

Així ensenyava Rabí:

«L'acció ha d'anar abans que l'ensenyança. Digueren els savis reunits a Lod: L'ensenyament ha d'anar abans que l'acció. Els contestaren els savis de Keisarin: això es refereix solament quan hi ha altres persones dedicades a l'acció, però si no s'hi ha, l'acció és més important que l'estudi.»¹²

R. Janina, fill de Dosa, deia:

«En aquell en qui la por al pecat precedeix la seva ciència, aquesta es manté.

Però en aquell la ciència del qual precedeix la por al pecat, aquella no es manté. També deia: en aquell del qual la ciència és més nombrosa que les seves obres, la seva ciència no es manté.»¹³

Elazar, fill d'Azaries, deia:

«Sense Torah no hi ha comportament correcte, i sense el correcte comportament no hi ha Torah. Si no hi ha Saviesa no hi ha temor, i si no hi ha temor, no hi ha Saviesa. Si no hi ha intel·ligència, no hi ha ciència, i si no hi ha ciència, no hi ha intel·ligència. Si no hi ha farina, no hi ha Torah, i si no hi ha Tora, no hi ha farina. Acostumava a dir: A qui s'assembla aquell, la ciència del qual és superior a les seves obres? A un arbre de fulles frondoses, però d'arrels raquítiques. Ve el vent, l'arrenca i el bolca de cap, com està escrit en Jeremies 17, 6.

Però, a qui s'assembla aquell, les obres del qual són més abundants que la seva ciència? A un arbre de poques branques; però de moltes arrels, que encara que se congruïssin tots els vents de la terra i bufessin, no podrien moure'l del seu lloc, tal com està escrit en Jeremies 17, 8.»¹⁴

3. *Que l'ensenyança sigui impartida per ell gratuïtament*

Hom diu:

«Mira: jo us ensenyo lleis i prescripcions com Jahveh, el meu Déu, m'ha ordenat, perquè les poseu en pràctica a la terra on aneu a entrar per prendre'n possessió.»¹⁵

Els savis jueus diuen: la tradició ens fa entendre aquesta frase així: ja que Déu ensenya gratuïtament, també vosaltres israelites heu d'ensenyar gratuïtament.

Si el professor exigeix una remuneració, fa de la Torah un mitjà de profit i posa com a finalitat de l'estudi de la Llei la recopilació de béns terrenals.

També hom diu: «No converteixis l'ensenyança en una corona amb la qual brillar, ans bé en destrall per a així poder tallar. Ja que el menjar, beure i vestir són solament necessitats del cos; el cos és el servidor de l'ànima, la qual a la vegada és servidora de la Saviesa».

Els béns terrenals són d'aquesta forma uns servidors, no uns senyors, mentre que la Saviesa és mestressa, no esclava. Però a vegades convertim el servidor en senyor, i el senyor en servidor, un fet al qual es refereixen les paraules següents:

«Ai d'aquells qui, del mal, en diuen bé i del bé, el mal, que canvien la tenebra en llum i la llum en tenebra, que canvien l'amargor en dolçor i la dolçor en amargor.»¹⁶

«Els qui canvien en absenta el dret i tiren per terra la justícia.»¹⁷

També els savis d'Israel varen comentar aquest fet:
Deia Rabi Tzadok:

«No facis de la Torah una corona per a engrandir-te amb ella, ni una pala per a servir-te'n. També deia Hilel: Aquell qui utilitza la Torah de forma mundà, morirà. I així s'ha d'aprendre, tot aquell qui exploti les paraules de la Torah per al seu benefici personal s'allunya del món de la vida eterna.»¹⁸

Raban Gamaliel, fill de Rabi Jehuda Hanasi, deia:

«És bo estudiar la Torah acompanyada d'una professió temporal, car el treball que les dues coses exigeixen fa que un s'oblidi de l'impuls cap al pecat.

L'estudi de la Torah, sense treballar, porta al pecat i al capdavall serà fàcil. Que tot els qui treballen per la comunitat ho facin no per guanyar un premi; el mèrit de llurs avantpassats els sostenen i llur virtut roman per sempre. A vosaltres, dirà Déu, us considero mereixedors d'una gran recompensa, com si l'obra realitzada fos totalment vostra.»¹⁹

4. *Que el professor tracti l'alumne com un fill i el tingui com a tal*

Al Talmud, hi trobem:

«Tot aquell qui ensenya la Llei al fill del seu proïsme, l'Escriptura el considera com si l'hagués engranat.»²⁰

El pare, en el món jueu, té molta importància com a primer educador del fill; però després, quan el fill és gran i la seva educació passa al mestre, aquest es transforma en l'ésser més important del nen, ja que li ensenya la ciència i el condueix al món del futur.

Per tant, és el mestre el qui té la responsabilitat del nen i del que serà el dia de demà; és per això que l'ha de tractar com un fill propi, estimant-lo, però alhora corregint-lo amb mà dura fins que trobi per ell mateix el camí de la Saviesa.

A la Bíblia trobem versets referents a aquesta qüestió:

«I les inculcaràs als teus fills, i en parlaràs en romandre tu a casa, i en anar tu pel camí...»²¹

Això no solament s'ha d'aplicar als pares envers als fills, sinó també als metges i deixebles, ja que el mestre anava, a vegades a fer les classes a casa dels deixebles, i els que donaven la seva ciència a l'escola passaven per les cases a recollir els nens i llavors pel camí ja anaven exercint llur professió.

També podem trobar, en altres llocs, que els alumnes són anomenats fills, tal com hom diu:

«Són fills per a Jahveh...»²²

Aquesta filiació tenia fonament en l'elecció que Déu havia fet d'aquella nació entre totes les altres nacions de la terra, en la demostració del seu amor paternal i en l'especial providència amb què Ell l'havia anat educant des de l'eixida d'Egipte.

«Els fills dels profetes que residien a Betel...»²³

«Cinquanta homes dels fills dels profetes...»²⁴

Hom pot comprendre que no es tractava veritablement de fills, sinó de deixebles, de la comunitat que els seguia i escoltava llurs ensenyances.

Ezequies, rei de Judà, que ensenyava la Torah al poble d'Israel, també utilitza la mateixa denominació:

«Fills meus, ara no sigueu negligents, que Jajveh us ha escollit per a estar davant d'ell, perquè el serviu, li doneu culte i li cremeu encens.»²⁵

5. *Que el professor sàpiga conduir l'alumne pel camí recte*

El professor ha d'animar l'alumne a continuar pel camí recte i que prengui la millor direcció, que el porti a la Glòria i a les metes previstes, i que li faci veure clar la supremacia de la saviesa perquè conegui el recte procedir i es guanyi una vida en el més enllà, la qual és l'eterna Glòria.

Si l'alumne d'alguna manera és avançat, llavors se li ha d'ensenyar que la Saviesa ha d'ésser apresada per ella mateixa, no amb una altra finalitat.

Quan l'alumne no aconsegueix de comprendre aquesta meta de plenitud i el professor veu que l'alumne solament vol aconseguir fortuna i fama, no ha d'intentar allunyar-se d'aquest pensament, sinó sotmetre'l amb fermesa a l'ensenyança.

Quan l'alumne comença a pensar amb anhel i a aprendre, el professor ha de cridar la seva atenció sobre el veritable estat de les coses, anul·lant així la primera intenció de l'alumne i afermant la segona. Això serà com una cura per a l'alumne.

Aquesta és la millor ensenyança que hom ha escrit:

«Reuneix-me el poble, que jo li faré sentir les meves paraules, a fi que aprenguin a témer-me tots els dies que viuran damunt la terra, i que ho ensenyin als seus fills.»²⁶

Avtalion deia:

«Savis, teniu en compte les vostres paraules, no sigui que caiguen en el risc d'ésser deportats a un lloc on les aigües de l'estudi siguin impures; els deixebles que us segueixen podrien prendre-les i morir, i el diví nom quedaria profanat.»²⁷

També, el professor, quan veu quelcom impropï en l'alumne, ha de corregir-li-ho perquè no ho torni a fer.

Això és el deure de corregir. I si el professor és capaç i té seny, ha de procurar donar a entendre a l'alumne les seves equivocacions amb comentaris indirectes, no amb condemnes obertes.

6. *Que el professor no sigui estret d'ànim i impacient, ans bé que es condueixi amb bona disposició, bon gest i amabilitat*

En aquest sentit deien els savis jueus: el qui és colèric, no serveix per a professor, per tal com el seu malhumor fa que l'alumne tingui por de preguntar perquè l'ensenyi i li aclareixi conceptes. D'aquesta manera roman en la seva ignorància.

I ens donen com a exemple:

«Una vegada va anar un home a Sammai, el vell, i li digué: Quantes Torahs t'han donat?, Sammai contestà: dues, una d'escrita i una altra d'oral.

Aquell digué: Et creuré l'escrita, però a l'oral no li puc donar credibilitat.

Quan Sammai sentí això el va treure de casa seva amb paraules insultants.

Aquest va anar, llavors, a Hilel i li va fer la mateixa pregunta. Llavors parlà Hilel: Seu, fill meu, que et vull dir quelcom.

Hilel li va escriure solament l'alfabet. Després d'ensenyar-l'hi, preguntà senyalant l'àlef: Quina lletra és? Aquell contestà: un àlef, naturalment.

Hilel digué: Però jo et dic que és un beth, no és un àlef, i dic del beth que és un àlef. Com pots saber tu, que aquest primer signe realment és un àlef i l'altre és un beth?

Aquell contestà: Així és com ens han ensenyat els vells per tradició oral.

Ara! digué Hilel. Ja que tu acceptes aquesta tradició oral com a crèdul, deus també acceptar el diví de l'ensenyança oral.»²⁸

Aquesta història ens vol donar a entendre que el mestre no ha de tenir un caràcter puntós, ans ha de tenir paciència.

També depèn del professor, donar un tractament honorós a l'alumne.

Rabí Elazar ben Sammai acostumava a dir:

«Que l'honor dels teus deixebles et sigui tan estimat com el dels teus companys; i el dels teus companys, com el respecte al teu mestre; i que el respecte al teu mestre et sigui tan estimat com el respecte a Déu.»²⁹

Per tant el professor no ha d'estar assegut en una cadira durant la classe i deixar els alumnes asseguts a terra, car es diu:

«Però tu, queda't aquí amb mi...»³⁰

Déu parla a Moisès de tu a tu, i així ha d'ésser la relació entre professor i deixeble.

I si el professor descobreix en l'alumne aversió a l'ensenyança, manca de neteja, o que és poc amistós, se n'ha de culpar i ha de portar-lo pel bon camí.

Parlà així el savi R. Jehuda al seu fill, entre les seves últimes advertències i recomanacions:

«Llença ràbia sobre els alumnes! Això és una cura per a ells, ja que així se'ls arrenca de la negligència i se'ls desperta de la mandra perquè recobrin l'atenció i tornin a la bona actitud. D'aquesta manera s'arraparan les ensenyances en llur ànima per sempre.»³¹

Salomó va dir: «La saviesa que vaig aprendre sota la correcció dels professors, roman».

Així expliquen els vells això:

El professor no ha de romandre amb els seus alumnes o servir-los quan aquests mengen, beuen o parlen sobre coses que no tenen a veure amb l'ensenyament, ja que així els alumnes perdrien, el respecte envers ell. Però quan llur intel·ligència i capacitat de comprendre es mostren dèbils, cal que el professor repeteixi les coses una, dues, tres, quatre vegades, fins que el problema penetri en el cervell de l'alumne i no se li obliidi.

També ha de dir als alumnes: «si algú no entén, ha de comunicar-ho», perquè així repeteixi l'exposat fins que ho entengui.

Ell ha de fer-se un ideal de l'ensenyança de Moisès, el nostre professor, doncs Moisès explicà la Llei moltíssimes vegades.

Al Talmud, hi trobem:

«R. Pereda tenia un alumne a qui havia de repetir cada lliçó quatre-centes vegades abans que se l'apregués. Un dia, cridat per atendre un assumpte religiós, la hi ensenyà com de costum, però l'alumne no la va aprendre. Què et passa, avui? li preguntà el mestre. L'altre contestà: des del moment en què el mestre ha dit que havia d'atendre un assumpte religiós, no he pogut concentrar el meu pensament, ja que a cada instant em deia: ara el mestre es posarà dret, ara el mestre es posarà dret.

El mestre digué: posa atenció i t'ho ensenyaré de nou. I la hi va repetir unes altres quatre-centes vegades.»³²

7. *Que tingui present la capacitat i intelligència dels alumnes*

El professor ha d'ensenyar als seus deixebles conforme a llurs possibilitats, a allò que la seva intelligència pot abastar, de mica en mica, una cosa darrera l'altra, fins que els deixi agafar l'últim esglaó, que és la perfecció.

Ja en la Mishna trobem referència a aquest ordre en l'aprenentatge:

«Jehudà ben Temà deia:

A cinc anys cal començar a estudiar la Bíblia, a deu la Mishna, a tretze a complir els preceptes i a quinze estudiar el Talmud...»³³

II. CONDICIONS QUE HA DE TENIR UN BON ALUMNE

Les resumeix en nou:

1. Conservar el cos i l'ànima purs.
2. No avergonyir-se de mostrar-se ignorant.
3. No aspirar a treure avantatges utilitaris i materials dels estudis, sinó fer-ho per amor a la saviesa.
4. Iniciar els estudis aprenent els elements bàsics de les ciències.
5. Esforçar-se en l'estudi global de la Ciència.
6. Aprofitar cada moment per aprendre.
7. Ha de procurar adquirir la saviesa per ella mateixa.
8. Procurar aprofundir el seu saber en bones escoles i amb mestres de bon renom.
9. Honrar el seu educador més que no pas el seu pare.

1. *Conservar el cos i l'ànima purs*

Mantenir la puresa i la vergonya davant els vicis s'aconsegueix amb l'adquisició de bons hàbits. També s'ha de mantenir, segons Aknin, el cos net, perquè solament així hom permet l'oració, l'entrada al Temple i la degustació de la carn del sacrifici.

Solament mantenint pura l'ànima hom permet l'estudi de la Llei.

En aquest sentit Déu ha dit:

«Perquè sóc Jahveh, el vostre Déu; santifiqueu-vos i sigueu sants, perquè jo sóc sant; no contamineu, doncs, les vostres persones amb totes aquestes bestioles que s'arrosseguen per terra.»³⁴

2. *No avergonyir-se de mostrar-se ignorant*

L'alumne no ha de tenir vergonya de preguntar les coses que no sap. En aquest sentit diuen els savis jueus:

«Hilel acostumava a dir: l'inculte no té por al pecat, la gent ignorant no és pietosa, el tímid no aprèn, el colèric no és adequat per a ensenyar...»³⁵

Qui té vergonya de preguntar no aprèn, car es queda en la seva ignorància, insegur.

L'alumne ha de preguntar no solament als savis vells sinó també als qui tenen menys edat que no pas ell, perquè es pot aprendre de qui sigui.

A més, l'alumne té el deure de no donar-se importància amb la ciència, sinó que segueixi de bona manera qui l'ensenyi, igual que un malalt segueix el seu metge, i que sigui obedient i posi esment davant les coses que són de profit. Si no ho fa així, l'esforç de tots dos, mestre i alumne, serà inútil.

Tampoc no ha d'ésser tossut ni egoista, ha d'admetre la veritat. Però si té dubtes de les lliçons del mestre, llavors que li expliqui amb humilitat, com qui vol ésser guiat, no com qui es vol posar en contra. Això farà que el mestre tingui il·lusió per ensenyar-lo i ajudar-lo, ja que d'aquesta manera veurà que la seva ànima solament va en cerca dels coneixements, els veritables, sempre que aquests siguin oferts pel mestre.

Així el mestre també tindrà cura d'ensenyar-li la veritat, i el mirament de tots dos anirà unit, no hi haurà discrepàncies entre ells i la seva amistat serà perdurable.

Però si l'alumne dubta de les explicacions del mestre i creu que el contrari és el veritable, o si les demostracions de les dues opinions contràries no van a l'hora, llavors ha d'escollir l'opinió del mestre com la millor, perquè el mestre ha madurat per l'experiència i eliminarà l'obstacle amb les seves millors demostracions.

Al contrari, l'alumne, per la seva poca experiència, arriba a conclusions equivocades i no pot sostenir el seu punt de vista perquè l'enginy només s'adquireix al llarg del temps.

3. *No aspirar a treure avantatges utilitaris i materials dels estudis, sinó fer-ho per amor a la saviesa*

L'alumne s'ha d'abstenir de perseguir guanys i riqueses i ha de deixar de pensar la manera d'aconseguir-ho; car això el fa distreure de conquerir la saviesa. Els savis diuen:

«Qui es dona excessivament al comerç, no es fa savi.»³⁶

L'estudiant s'ha de conformar amb poc.

Tampoc no ha de començar els estudis sense haver après abans un ofici per a guanyar-se la vida. Ha d'organitzar-se bé el dia: una part l'ha de dedicar a l'estudi i l'altra a exercir l'ofici que li proporcionarà la seva manutenció.

«Menjaràs el fruit del teu treball, seràs feliç i tindràs sort.»³⁷

El millor és que estudiï essent solter, perquè la muller li pot fer apartar els estudis de la ment. Però si creu que ha de casar-se, llavors que ho faci, i deixi els estudis per a després.

4. *Iniciar els estudis aprenent els elements bàsics de les ciències*

L'alumne ha de començar a conèixer la ciència a través dels seus elements i principis, comprnent aquests a la perfecció. Després ha d'aprofundir-los. Gràcies a això serà capaç de contestar qualsevol pregunta que hom li faci sobre els principis de la ciència.

Més tard ha d'anar aclarint les divergències i els dubtes que se li presentin. Aquesta és la forma correcta de l'ordenació dels estudis.

5. *Esforçar-se en l'estudi global de la ciència*

L'estudiant s'ha d'esforçar a no deixar de banda cap branca del saber, sinó que l'ha d'investigar i buscar-ne l'objectiu final, perquè les ciències se sostenen entre elles, i una s'explica a través de l'altra.

L'aprenentatge de les ciències ha de portar un ordre.

6. *Aprofitar cada moment per aprendre*

No ha de deixar passar cap moment del dia i de la nit sense meditar sobre la ciència, els exercicis de les virtuts o la subsistència.

Déu digué:

«Que el llibre de la Llei no s'aparti de la teva boca!, medita'l dia i nit, per mirar de fer segons tot allò que hi és escrit. És així que prosperaràs en les teves empreses i reeixiràs.»³⁸

7. *Ha de procurar adquirir la saviesa per ella mateixa*

No ha de buscar en l'adquisició de la ciència fama ni fortuna. No ha de menysprear les ciències i no ha de parar en l'afany d'adquirir-les i de comprendre-les, car solament en la força rau el coneixement d'elles.

«No et neguitegis per fer-te ric, abstèn-te del guany injust.»³⁹

Tot l'esforç ha d'ésser dirigit a l'adquisició de coneixements i saviesa i procurar trobar, entendre i aprendre les dues coses; en el seu dia trobarà la recompensa del seu esforç. Però si, malgrat tots els esforços, no aconsegueix de progressar, no ha de desanimar-se.

8. *Procurar aprofundir el seu saber en bones escoles i amb mestres de bon renom*

L'estudiant ha de deixar la seva residència habitual per a dirigir-se al lloc on es trobi la ciència.

En general la seva ànsia ha de consistir a ésser l'alumne de qualsevol que tingui més cultura que no ell, donat que tothom qui té saviesa posseeix una virtut que pot aprofitar.

«Ben Soma deia: qui és savi? el qui aprèn de qualsevol home, tal com està escrit: vaig aprendre de tot aquell qui em va ensenyar.»⁴⁰

Si té oportunitat d'adquirir la saviesa de les Escripures, llavors que no digui: «vull quedar-me en el meu lloc d'origen i no carregar amb la molèstia d'emigrar a la residència dels savis perquè ja he après els llibres que ells probablement em poden ensenyar»; car és a través del mestre, de la seva ensenyança i a través de les preguntes i dubtes, que s'aprèn.

9. *Honrar el seu educador més que no pas el seu pare*

Que l'alumne mostri més respecte als mestres que no pas als pares. Així deien els savis: «Cal preocupar-se abans per un objecte que hagi perdut el mestre que no pas per un que hagi perdut el pare, perquè el pare solament li ha donat la vida, el mestre, en canvi, que li ensenya la saviesa, li proporciona la vida del més enllà. Si pare i mestre porten càrregues al mateix temps, llavors cal ajudar primer el mestre. Igualment cal alliberar abans el mestre que no pas el pare si tots dos han estat empresonats».

R. Jehuda en nom de Rav, digué: «A l'hora de la pregària, un no s'ha de situar ni al darrera ni al costat del mestre».

La causa d'aquesta prohibició de no pregar darrera el mestre es troba en la preocupació de la possibilitat que el mestre acabi abans de pregar que no pas l'alumne i d'aquesta manera li impediria de fer els usuls passos enrera.

No s'ha de pregar al costat del mestre perquè això donaria a entendre la igualtat entre ells dos.

De tot això traiem la conclusió següent: Si l'alumne ha de mostrar un respecte profund al seu mestre en coses divines, molt més ho ha de fer en coses mundanes.

Respecte a donar la benvinguda, l'alumne no ha de saludar el mestre com a qualsevol persona amb les paraules: «pau amb tu», sinó que també en la salutació ha de demostrar la seva veneració i dir-li: «pau amb tu, mestre meu».

Si l'alumne té algun dubte sobre el que exposa el mestre, li ha de dir amb humilitat: «No ens has parlat abans d'això d'aquesta manera»; «¿com hem d'interpretar el que ens dius ara sobre el mateix, però de diferent manera? Potser tu, mestre, ens pots unir les dues interpretacions i explicar-les».

Quan anomeni el mestre sempre ho ha de fer amb un adjectiu honorífic, car qui està descontent del seu mestre està descontent de Déu.

Qui murmura del mestre, murmura de Déu i qui sospita del mestre, sospita de Déu.

Hom considera de bona educació que l'alumne no s'assegui en el mateix seient del mestre, en la seva presència no contradigui ni jutgi les seves paraules, ni s'aixequi fins que el mestre li'n doni permís.

També té l'alumne l'obligació d'ajudar el seu mestre en les feines de la vida diària, ja que tot això està ben vist als ulls de Déu.⁴¹

III. CURRICULUM ESCOLAR

Aknin no solament ens dona l'ordre en què s'han d'ensenyar les diferents matèries, sinó que també les valora i en comenta la metodologia a seguir:

a) *Lectura i escriptura*

L'ordre en l'ensenyança ha d'ésser de manera que l'alumne aprengui primer l'escrit perquè reconegui les lletres, sobre l'ús de les quals els nostres avantpassats estan d'acord, fins que l'alumne tingui plena seguretat a llegir.

Llavors hom li pot començar a ensenyar l'escriptura, que practicarà fins que la seva lletra sigui clara i fàcilment llegidora. Però no s'ha de donar massa importància a la bellesa de les lletres.

b) *Torah, Mishna i gramàtica hebrea*

Després cal deixar-li llegir la Bíblia, ocupant-se de la vocalització i accentuació perquè pugui pronunciar els accents correctament.

Després se li ha d'ensenyar sobre l'accentuació de les síl·labes penúltima i última i tot el que sigui d'interès.

A continuació se li deixa llegir la Mishna fins que ho llegeixi amb rapidesa.

Així ha d'obrar el professor fins que el deixeble tingui 10 anys.

Els vells diuen:

«Amb cinc anys la Bíblia, amb deu anys la Mishna.»

Després, que aprengui les declinacions i conjugacions, els verbs regulars i els que tenen una lletra dèbil, i les lletres lleugeres i les pesades i les formes que tenen *dagesch* i les altres regles gramaticals, de forma que puguin exposar els escrits dels savis.

És d'utilitat per a la comprensió de la gramàtica, el lèxic; i el professor no ha d'explicar el que la gent ha dit sobre aquestes matèries, sinó que ha d'anar introduint-ho.

La paraula és una necessitat per a poder parlar i respondre.

Si l'ensenyança fos possible sense ella, si poguéssim passar sense ella, de manera que el professor pogués comunicar a l'alumne allò que succeeix en la seva ànima (esperit) per mitjà d'un pensament il·luminat, en el qual aquest contemplaria solament les idees, llavors això seria suficient.

Però ja que la necessitat d'utilitzar la paraula i tot el que amb ella es relaciona, és palpable, i l'ordre de les idees és impossible sense una denominació sonora, paraula, sense paraules solament existiria meditació quan la persona parlés amb ella mateixa.

c) *Poesia*

Després el professor ha d'ensenyar poesia a l'alumne i li ha de fer recitar principalment poesies religioses i d'altres poemes que són bonics en diferents estils que li incitin les bones qualitats.

Però tot allò que el pot portar a errors i costums poc recomanables, com per exemple sàtires o lloances de costums dolents, ha d'ésser tingut fora del seu abast, com també els poemes d'amor.

D'això, que no li faci recitar res, ja que destrueix els alumnes i porta a fets immorals.

d) *Talmud*

Els savis diuen: «amb 15 anys el Talmud»; així doncs, quan l'alumne tindrà 15 anys, el professor l'Instruirà en el Talmud, llegint-lo sense aprofundir, fins que el llegeixi amb fluïdesa.

Després, quan tindrà 18 anys, que li ensenyi el Talmud de manera que pugui aprofundir la seva lectura induint l'alumne al pensament o a la reflexió pròpia i la investigació.

Els savis diuen: amb 18 anys matrimoni!; això vol dir la unió de la cambra nupcial.

Quan un és casat entén millor l'estudi, i les opinions són més profundes, així com la investigació.

Els savis han fixat aquesta edat, ja que abans s'ha fet una recollecció de material però la intel·ligència no era madura per a aprofundir.

A 18 anys hom té intel·lecte, capacitat per a les feines d'examinar i capacitat de fer preguntes. No han d'abandonar la lectura i la repetició del Talmud, fins que entenguin molta cosa d'allò que en altre temps no van entendre.

Sobre aquest aspecte opinen els savis: «el qui repeteix una lliçó cent vegades no ho entén tan bé com aquell qui la repeteix cent una».

Això és l'ensenyament oral, i respecte a ell hom diu:

«Que el llibre de la Llei no s'aparti de la teva boca!, medita'l dia i nit, per mirar de fer segons tot allò que li és escrit. És així que prosperaràs en les teves empreses i reeixiràs.»⁴²

e) *Observacions filosòfiques sobre la religió*

Quan ja haurà dedicat prou temps a l'estudi profund i documental i el seu enteniment es trobi fort, i el Talmud sigui per a ell difícil de perdre, i les seves petjades siguin segures en la Torah i en l'exercici dels manaments, llavors el mestre haurà d'ensenyar-li la tercera cosa necessària, és a dir, la defensa davant els errors dels heretges i la justificació dels conceptes i accions establertes en les doctrines.

La justificació i defensa davant els pobles consistirà a acceptar que tot allò que ens manen creure i fer no pot ésser comprovat per mitjà del nostre coneixement humà.

f) *Les disciplines filosòfiques*

Pel que fa a l'art d'aportar proves, l'ensenyança d'aquest no és apropiada per a aquells les petjades dels quals no siguin segures en el coneixement i en la pràctica de la Llei. En aquest sentit, els savis diuen: «Aparteu els vostres fills de les reflexions! ja que és de témer que elles s'introdueixin en ells de tal forma que no aconseguixin de dominar els dubtes que els posin els heretges».

Els savis estableixen el moment apropiat per a començar-ne l'estudi: «amb 30 anys vers la consecució de la força». Això indica la capacitat de dominar els errors i de repudiar els dubtes.

Si en aquest moment el mestre veu en els alumnes l'impuls de dedicar-se realment a les disciplines científiques, la meta final de les quals és el coneixement de Déu, llavors ha d'educar-los en elles.

Aquestes ciències es desglossen en tres classes:

- La primera no es dona generalment independentment de la matèria; pot, tanmateix, separar-se d'aquesta mitjançant la imaginació. Aquesta classe es compon de les Ciències Matemàtiques.
- La segona classe inclou les Ciències Naturals.
- La tercera classe no té res en comú amb la matèria i no n'adquireix les propietats; a ella pertany la Metafísica.

g) *Lògica*

A aquestes ciències, però, les precedeix la lògica, per tal com és instrument i mitjà de suport.

Per mitjà d'ella s'expliquen les activitats especulatives que abasten les tres últimes, car ofereix les regles que mantenen en ordre l'enteniment i porten l'home pel camí de la claredat i la veritat en tots els judicis que pot caure.

h) *Matemàtiques*

El mestre exposa als seus alumnes les matemàtiques i comença amb l'aritmètica i la geometria.

Pel que fa a l'aritmètica, s'entenen sota aquest nom dues ciències, de les quals una és l'aritmètica teòrica i l'altra la pràctica.

L'aritmètica pràctica investiga els nombres, sempre que es tracti de coses comptables. D'aquesta aritmètica se serveix el poble tant a la ciutat com al camp.

L'aritmètica teòrica investiga els nombres que es desprenen de tota relació amb objectes corporals i de tota cosa comptada. En resum, contempla els nombres en completa abstracció.

Investiga els nombres pel que fa a la unió dels uns amb els altres (addició), a buscar la diferència entre ells (subtracció), pel que fa a la duplicació d'un nombre per un altre (multiplicació), o a la divisió d'un nombre en parts, un nombre entre un altre (divisió), i també, si un nombre és de superfície, de quadrat o de cúbic, perfecte o imperfecte.

Aquesta ciència investiga això i tot el que hi pertany, referent a la relació d'un nombre amb un altre.

A continuació hom ensenyava les altres matèries, però sempre seguint l'ordre:

- i) *Geometria.*
- j) *Òptica.*
- k) *Astronomia.*
- l) *Música.*
- m) *Ciències naturals.*
- n) *Medicina.*
- o) *Metafísica.*⁴³

Com podem veure, és un pla d'estudis molt ampli, però en l'àmbit de l'Edat Mitjana, pel que fa a persones cultes, hom pot comprendre perfectament el caràcter polifacètic de llurs estudis, per bé que probablement no tots els jueus podien arribar a realitzar tots aquests.

Conclusió

Després d'endinsar-nos en les diferents obres d'aquests autors, podríem treure, com a conclusió, les següents característiques de l'educació jueva catalana a l'Edat Mitjana:

1. UNIVERSAL

Déu donà el seu ensenyament al poble jueu. Quan aquest es dispersà, l'ensenyament de Déu arribà a molts indrets de la Terra.

2. OBLIGATÒRIA

Com decretà Jeshua ben Gamala, l'ensenyament era obligatori per a tots els nens. Si un pare s'hi negava, era sancionat i insultat tractant-lo d'ignorant.

3. GRATUÏTA

Si Déu ensenya gratuïtament, el mestre, aquell transmissor de l'ensenyament de Déu, ha de cobrar per una cosa que no és seva?

El mestre antigament tenia un altre ofici per a poder sobreviure, però ben aviat hom veié que compaginar l'ensenyança amb un ofici no podia ésser, car restava temps per a la preparació del primer; i d'aquesta manera passà a viure de les almoines de la comunitat. Aquestes almoines, a poc a poc, varen esdevenir fixes: un sou.

Això a l'Edat Mitjana portà nombroses crítiques per part de Joseph ben Judah ibn Akin i de Maimònides, els quals eren partidaris de l'ensenyament gratuït.

4. IMPORTÀNCIA DE L'EDUCADOR

Com que el mestre era el transmissor de l'ensenyament de Déu, era venerat i omplert d'atencions per part de la comunitat.

Per a ésser mestre, però, hom li exigia uns requisits, com hem vist en el llibre «Cura d'ànimes» d'Akin.

5. ENSENYAMENT VIVENCIAL

Per al jueu la vivència és peculiar en el seu viure. És un tornar a viure les coses passades.

Així també l'ensenyament ha de partir d'una experiència.

Un clar exemple és el primer dia d'escola: el nen, vestit amb les millors robes, i després de rebre obsequis per part de la família, és portat a coll-i-be del pare o de la mare cap a la sinagoga, on primer faran una breu pregària per a passar posteriorment a l'estança de l'escola, on el mestre el rep amb goig.

A la pissarra hi haurà una frase senzilla recoberta amb mel. El nen, tot balbucejant-la, llepa la mel per trobar dolç l'ensenyament.

Aquesta actitud pedagògica la trobem reflectida en la Bíblia, que ens diu per exemple:

«Menja mel, fill meu, que és bona,
i el teu paladar troba dolça una bresca,
Així és l'experiència de la saviesa per a la teva ànima,
si l'has trobada tindràs un avenir
i no es frustrarà la teva esperança.»⁴⁴

6. ENSENYAMENT DIALÈCTIC

L'ensenyament jueu es caracteritza per la gran relació existent entre professor i alumne. Les lliçons no són magistrals sinó un diàleg entre el mestre i el deixeble.

Això implica un nombre reduït d'alumnes per classe.

La Mishna els estipula en uns 25, com a màxim, per mestre. Si aquest nombre és sobrepassat, hi ha d'haver un ajudant, i si arriben a 40, dos mestres.

El judaisme té unes setanta maneres d'interpretar la Torah; una d'elles és la Guemetrià, la traducció de les lletres en xifres.

El nom hebreu de Déu equival a 26.

Per tant, vint-i-cinc és el nombre màxim d'alumnes que aprendran l'ensenyament de Déu, car vint-i-sis ja equival al seu nom.

Aquests pocs deixebles per classe feien que hi hagués una diferenciació individual i en conseqüència un ensenyament personalitzat.

7. ENSENYAMENT LÒGIC

Segons l'edat i la capacitació de l'alumne, hom impartia uns coneixements o uns altres; això implicava sistematització de continguts.

A la Mishna trobem:

«Yehuda ben Temà deia: el nen de cinc anys ha de començar l'estudi de la Bíblia; a deu, la Mishna; a tretze ha de començar a observar els preceptes; a quinze, estudiar el Talmud...»⁴⁵

A l'Edat Mitjana encara està més estructurat l'aprenentatge, tal com hem vist anteriorment.

8. APRENDRE I ACTUAR

Quan l'alumne aprenia els continguts, hom passava a la pràctica. El principi d'aprendre i actuar era bàsic en la pedagogia jueva.

9. DISCIPLINA

El mestre havia de tenir i estimar el deixeble com al seu propi fill. Això implicava una disciplina perquè l'infant no es desviés del camí recte de la Saviesa de Déu.

Podríem dir que el fruit de l'educació jueva radicava en la disciplina.

El mètode de premi-càstig era sovint utilitzat.

La Bíblia presenta el càstig com un efecte de l'acció provinent de Déu. Per a conduir el poble pel camí recte, i per derivació de l'amor de Déu, és un mitjà molt apte en mans dels pares i educadors perquè els fills i alumnes segueixin els camins rectes de la Saviesa.

El mestre acostumava a castigar els alumnes de tres maneres diferents, segons els tipus de falta:

- humiliant-lo,
- aïllant-lo,
- aplicant-li càstigs corporals.

«L'infant, si porta la folia lligada al cor,
la vara de l'educació pot treure-la-hi.»⁴⁶

Els cops eren aplicats a diferents parts del cos amb un nervi de vaca, o amb un bastó anomenat «palmatòria». Aquest pal era més ample d'un costat que de l'altre, ja que hi havia escrit el valor numèric

del nom Jahveh, per tal com el Déu de la bondat i de la indulgència era el que feia caure el pal sobre el pobre cos del nen.

A cap professor no li era permès de castigar el nen amb la suficient força per a deixar-li marques o produir-li altres mals.

10. ENSENYAMENT MEMORÍSTIC I REPETITIU

Des de sempre, el jueu ha considerat molt important la memòria; d'aquí ve que hi hagi tantes regles aplicades a l'escola per a reforçar la memòria de l'alumne. La repetició i les formes mnemòniques eren les més corrents.

Un dels motius més importants per a aquesta adquisició de memòria fou la manca de llibres.

Els llibres, a l'Edat Mitjana, escassejaven i eren molt apreciats. Per això és molt corrent de veure que en aquesta època el goig d'un pare era llegar una bona biblioteca al seu fill i allisonar-lo perquè en tingués cura.

A Catalunya, concretament a Santa Coloma de Queralt, tenim un exemple d'aquest afer en el llibre de «Testaments (1373-75)» en el qual hi ha un inventari dels béns del jueu Salomó Samuel Atzarell.

11. AFANY DE SABER

L'adquisició de cultura ha estat una de les notes més rellevants del jueu de tot temps.

A l'Edat Mitjana, el seu interès fou d'aprendre llengües per tal de poder, d'aquesta manera, incorporar altres cultures a la seva. A Catalunya aviat van aprendre l'àrab i el català; i és molt curiós que, de vegades, escrivien en català però utilitzant l'alefat, com ho veiem, per exemple, en el recull de poemes «Cant de noces dels jueus catalans» editat per Jaume Riera.

Notes

1. BARÓN, *Historia social y religiosa del pueblo judío*, t. VIII, p. 141.

2. ABRAHAM, *Jewish life in the Middle Ages*, p. 355.

3. Deuteronomi 6,5.

4. *Ibidem* 11, 18.

5. Jeremies 9,23.

6. Pirque Avot 4,13.

7. Deuteronomi 5,1.

8. Isaïes 3,12.

9. I Reis 15,30.

10. Pirque Avot 4,5.

11. *Ibidem* 1,17.

12. Pesajim 3,7.

13. Pirque Avot 3,9.

14. Pirque Avot 3,17.

15. Deuteronomi 4,5.

16. Isaïes 5,20.

17. Amós 5,7.

18. Pirque Avot 4,5.

19. *Ibidem* 2,2.

20. Sanedri 19 b.

21. Deuteronomi 6,7.

22. *Ibidem* 14,1.

23. II Reis 2,3.

24. *Ibidem* 2,7.

25. Cròniques 29,11.

26. Deuteronomi 4,10.

27. Pirque Avot 1,11.

28. Pirque Avot 4,10.

29. *Ibidem* 4,15.

30. Deuteronomi 5,31.

31. Pirque Avot 5,12.

32. Eruvin 54, b.

33. Pirque Avot 5,21.

34. Levític 11,40.

35. Pirque Avot 2,5.

36. Pirque Avot 2,5.

37. Salms 128,2.

38. Josuè 1,8.

39. Pirque Avot 4,1.

40. Pirque Avot 4,8.

41. GÜDEMANN, *Das Jüdische Unerrichtswesen*, p. 117.

42. Josuè 1,8.

43. GÜDEMANN, *op. cit.*, p. 54.

44. Proverbis 24,13-14.

45. Pirque Avot 5,21.

46. Proverbis 23,12.

Bibliografia

- ABRAHAMS, Israel: *Jewish life in the Middle Ages*. 5na. edició. Ed. Atheneum, Nova York 1981.
- AMADOR DE LOS RÍOS, J.: *Historia social, política y religiosa de los judíos en España y Portugal*, 3 toms. Imp. Fontanet, Madrid 1875.
- ASSAF, Simha: *Fuentes para la historia de la educación judía*. 2 toms. Ed. Aurora, Tel-Aviv 1925.
- BAER, Yitzhak: *Historia de los judíos en la España cristiana*. Ed. Altalena, Madrid 1981.
- BARÓN, Saló: *Historia social y religiosa del pueblo judío*. 8 toms. Ed. Paidós, Buenos Aires 1968.
- BAT MOSHE, Shifra: *Fuentes judías*. Organització Sionista Mundial. Departament de Educació i Cultura Religioses per la Diàspora. Jerusalem 1980.
- Bíblia*: Fundació Bíblica Catalana. Ed. Alpha, S. A., Barcelona 1968.
- CARO BAROJA, Julio: *Los judíos en la España moderna y contemporánea*. 2 edició. Colecció «Fundaments 61». Ediciones ISTMO, Madrid 1978.
- CARRERAS CANDI, F.: *Evolució històrica dels jueus i juehissants*. Estudis Universitaris Catalans III. Barcelona 1909.
- DRAZIN, Nathan: *History of Jewish education*. Baltimore 1940.
- Encyclopèdia judaica*: Yerlang Eschkol, Berlín 1928.
- GALINO, M. Ángeles: *Historia de la educación*. Ed. Gredos, Madrid 1968.
- GONZALO, J.: «Els jueus catalans i la Bíblia». *Catalunya Cristiana*, Barcelona 8-14 gener de 1984.
- GUDEMANN, Moritz: *Des Jüdische Unterrichtswesen während der Spanisch-Arabischen Periode*. Ed. Philo Press, Amsterdam 1968.
- GUTIÉRREZ, I.: *Historia de la educación*. Ed. Narcea, Madrid 1972.
- HARRIS, Bill: *Israel. The Promised land*. Ed. Mayflower, Nova York 1980.
- Jewish Encyclopedia, The*: Nova York 1903.
- Jewish Encyclopedia, The*: Funk and Wagnalls Company, Londres 1901.
- KELLER, Werner: *Historia del pueblo judío*. Edicions Omega, S. A., Barcelona 1969.
- LEMAIRE, André: *Le scuole e la formazione della Bibbia nell'Israele antico*. Ed. Paidez, Brescia, 1981.
- LEVI, Leo: *Bet israel*. Organització Sionista Mundial, Jerusalem 5742 (1982).
- MARCO, Lluís: *Els jueus i nosaltres*. Ed. Pòrtic, Barcelona 1977.
- MORRIS, Nathan: *A history of jewish education* (en hebreu). 3 toms. Jerusalem 1977.
- MUNK, S.: *Lettre adressée par Maïmonide à son disciple Joseph*. Imp. Guirandet et Jonaust, París 1859.
- MUNK, S.: «Notice sur Joseph ben Jeouda», *Journal Asiatique*. núm 3, XIV, Juillet, París 1842.
- MUNK, S.: «La Philosophie chez les juifs» *Dictionnaire des sciences philosophiques*. Imp. de Wittersheim, París 1848.
- MYERS, Edward: *La educación en la perspectiva de la historia*.
- PATAI, Raphael: *The jewish Mind*. Charles Scribner's Sons. Nova York 1977.
- RAHOLA, Carles: *Els jueus a Catalunya*. Col·lecció La Sageta, Barcelona 1974.
- RONANO, David: *Antología del Talmud*. Ed. Planeta, Barcelona 1975.
- ROSEN David: *Antología del Talmud*. Ed. Planeta, Barcelona 1975.
- ROSEN, Dov: *Shema Israel*. Organització Sionista Mundial. Jerusalem 5738 (1977).
- SINGER, I.: *Jewish Encyclopedia*, Nova York 1901.
- VAJDA, Georges: *Introduction a la Pensée Juive du Moyen Age*. Librairie Philosophique J. Urin, París 1947.
- VALLE, Carlos del: *La Misna*. Editora Nacional, Madrid 1981.